

Kuvin ja sanoin -symposium

XXXIX kirjahistoriallinen seminaari & XVII Variantti-kollokvio

Perjantaina 30.10.2026

Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, Helsinki

Ohjelma

12.00–12.15 Avaussanat (Mari-Liisa Varila ja Sakari Katajamäki)

12.15–13.45 Sessio 1 (puheenjohtaja Sakari Katajamäki)

Mirja Nieminen: Lukijuus alkaa kuvakirjoista?

Jens Grandell: Bilderna som blev – och bilderna som inte blev: Tove Jansson från manuskript till tryck

Ulla Halkola: Valokuva kaunokirjallisuudessa 1923–2023

13.45–14.15 Kahvitauko (omakustanteinen)

14.15–15.45 Sessio 2 (puheenjohtaja Mari-Liisa Varila)

Kirsti Salmi-Niklander: Työn, aatteen ja taistelun kuvia amerikansuomalaisissa sosialistisissa kausijulkaisuissa 1910–1925

Ahto Harmo: Kuvan, sanan ja todellisuuden häilyvä raja mainossarjakuvassa

Anna Vuorinne, Leena Romu ja Ralf Kauranen: Missä on *Cosmos Man*? Sarjakuvahistorialliset aineistot Suomessa

15.45–16.00 Päätöskeskustelu

ABSTRAKTIT

Jens Grandell

Bilderna som blev – och bilderna som inte blev: Tove Jansson från manuskript till tryck

Tove Janssons manuskript utmanar föreställningen om litterära verk som slutprodukten av en verbal arbetsprocess. På manuskriptsidorna samspelar ord, bilder, skisser, strykningar och tillägg, och bilderna är ofta en integrerad del av den kreativa arbetsprocessen. Vad händer med detta visuella material när manuskriptet omvandlas till en tryckt bok?

Med utgångspunkt i den textkritiska utgåvan av Tove Janssons manuskript följer presentationen bilder genom olika stadier av verkens tillkomst: från manuskript och skiss till eventuell bearbetning och slutlig tryckt version. Särskilt intresse ägnas åt kontrasten mellan bilder som överlever till den publicerade texten och bilder som finns i manuskriptet men aldrig återfinns i den tryckta versionen.

Detta väcker frågor om vad som kan förstås som en textkritisk variant. När ett ord eller en mening förändras mellan olika versioner kan förändringen registreras som en verbal variant. Men hur ska vi förstå en bild som förändras, ersätts eller försvinner? Är en bild som inte når trycket en variant, en övergiven möjlighet, eller något annat? Och vad händer med vår förståelse av verket när den kritiska editionen gör dessa visuella möjligheter tillgängliga på nytt?

Jag vill därmed undersöka hur Janssons bilder kan bidra till en bredare förståelse av textens tillkomsthistoria och samtidigt diskutera vilka metodologiska konsekvenser ett multimodalt manuskriptmaterial får för textkritiken. Genom att följa både bilden som blir och bilderna som inte blir vill presentationen rikta uppmärksamheten mot det visuella som en del av verkets genetiska och textuella historia.

På så sätt blir den textkritiska editionen inte enbart ett sätt att rekonstruera eller dokumentera den publicerade textens föregångare, utan också ett sätt att synliggöra de visuella alternativ och förlorade möjligheter som ingår i verkets tillkomst.

Jens Grandell är digital redaktör vid Svenska litteratursällskapet i Finland, där han arbetar med digitala vetenskapliga utgåvor av Tove Janssons och Edvard Westermarcks texter. Grandell är doktor i historia från Helsingfors universitet och har tidigare medverkat i utgivningen av Leo Mechelins skrifter vid Statsrådets kansli och Zacharias Topelius Skrifter vid SLS. Han ingår sedan 2025 i styrgruppen för Nordiskt Nätverk för Editionsfilologer.

Valokuva kaunokirjallisuudessa 1923–2023

Tarkastelen esityksessäni valokuvan erilaisia rooleja ja merkityksiä sadan vuoden aikana ilmestyneessä kaunokirjallisuudessa. Esitys perustuu teokseeni *Valokuva kirjallisuudessa 1923–2023: Faktaa, fiktiota ja faktiota*.

Tarkasteluni keskeisenä viitekehystenä on ranskalaisen kulttuuri- ja kirjallisuudentutkijan Roland Barthesin vuonna 1980 ilmestynyt teos *Valoisa huone* sekä hänen jäsennyksensä valokuvan olemuksesta ja henkilökohtaisesti merkityksellisten valokuvien luonteesta. Olen soveltanut Barthesin ajattelua myös kehittäessäni valokuvaterapian menetelmällistä käyttöä psykoterapiassa.

Havaintojeni mukaan kaunokirjallisuudessa on lukuisia esimerkkejä siitä, kuinka kirjailija tavoittaa valokuvan usein sanattomaksi jäävän tunne- ja kokemusmaailman. Valokuvalla voi olla ihmisen elämässä syvästi henkilökohtainen ja jopa käänteentekevä merkitys. Kirjallisuus tekee tämän näkymättömän kokemuksen sanallisesti lähestyttäväksi.

Aineistoni sisältää suomalaisten ja ulkomaisten kirjailijoiden teoksia Orvokki Autiosta Kjell Westöhön sekä André Bretonista Vassilis Vassilikokseen. Valokuvat esiintyvät teoksissa pääasiassa sanallisesti kuvattuina: kertomuksina valokuvaamisesta, valokuvan katsomisesta tai valokuvauksen kohteena olemisesta. Eriyisen kiinnostavia ovat teokset, joissa konkreettiset valokuvat liittyvät osaksi kirjallista kerrontaa. Kirjailijan omasta kuva- tai perhearkistosta taikka muista lähteistä valitut kuvat käyvät teoksissa vuoropuhelua tekstin kanssa ja tuovat kerrontaan dokumentaarisia, omaelämäkerrallisia tai fiktiivisiä merkityksiä. Kirjoitetun tekstin ja valokuvan kohtaaminen synnyttää aistivoimaisen kokonaisuuden vahvistaen lukukokemusta ja lukijan eläytymistä. Näkökulmani liittyy siten myös fenomenologisesti suuntautuneeseen kirjallisuusterapian tutkimukseen.

Esittelen valokuvan muuttuvia käyttötapojen ja merkitysten muutoksia ennen kaikkea suomalaisen kirjallisuuden esimerkkien avulla, mutta huomioin samalla eurooppalaisen kirjallisuuden vaikutuksen kirjallisuuteemme. Kuljetan tarkastelua 1900-luvun alun uutuudenviehätyksestä perhealbumien, muistamisen ja identiteetin kysymyksiin sekä edelleen digitaalisen ajan monimuotoiseen kuvakulttuuriin.

Ulla Halkola (VTM, valokuvaterapian kouluttaja, tietokirjailija) on tehnyt työuransa Turun yliopiston Brahea-keskuksen suunnittelijana. Hänen toimialaansa kuuluivat terveysalan täydennyskoulutusten ja psykoterapiakoulutusten suunnittelu sekä valokuvaterapian kehittäminen ja koulutus. Halkolalla on psykoterapeutin pätevyys. Nykyään hän työskentelee toiminimen Spectrovisio puitteissa. Halkola on jäsen Suomen Valokuvaterapiayhdistyksessä, Valokuvataiteilijoiden Liitto ry:ssä ja Suomen tietokirjailijat ry:ssä.

Kuvan, sanan ja todellisuuden häilyvä raja mainossarjakuvassa

Suomalaisen Kirjakaupan opiskelijatili-mainoskampanjan keskeinen osa keväällä 1932 oli sarjakuva. Mainossarjakuvaa piirsi mainosalalla useita vuosia työskennellyt Armas J. Pulla (1904–1981), joka tunnettiin 1930-luvun alussa jo kirjailijanimin. Ylioppilaslehdessä julkaistussa mainossarjakuvassa seurataan uuden opiskelijan elämää Helsingin yliopistolla ja kaupungissa. Esitelmässäni lähestyn sarjakuvaa kuvista ja kirjoituksista muodostuvina teksteinä.¹ Kysyn, millainen on mainossarjakuvan yhteys muihin Ylioppilaslehdessä julkaistuihin teksteihin, ja millainen on kuvan ja sanan suhde mainossarjakuvassa.

Sarjakuvan päähahmoon liittyvä tarkastelu laajenee sarjakuvaruutujen ulkopuolelle. Sarjakuva ja Ylioppilaslehden kirjoitukset seuraavat rinnakkain yliopistopolitiikkaa ja opiskelijan arkea. Sarjakuvahahmo esiintyy todellisiksi kuvatuissa paikoissa ja tilanteissa, joita Ylioppilaslehti kommentoi ajankohtaisina ilmiöinä. Mainossarjakuvaa onkin yhtäältä luettava pilakuvana. Toisaalta on ymmärrettävä mainonnan ja yleisön suhdetta sekä huomioitava mainostajan, mainoksen julkaisijan ja piirtäjän muun toiminnan vaikutus sarjakuvan tulkintaan.

Sarjakuvan päähahmo nimettiin yleisökilpailun tuloksena Nappula Tiliseksi. Hahmoa sittemmin haastateltiin Ylioppilaslehdessä sarjakuvan ulkopuolella. Päätyypä hahmo mainostamaan mainoksena mainoksen sisällä Pullan ja Mika Waltarin nimimerkillä kirjoittamaa teosta. Mainostettavan opiskelijatili-tuotteen eli kauppiaan ja asiakkaan välisen sopimuksen abstraktin luonteen takia tuotetta ei voi kuvata konkreettisesti mainoskuvin. Mainoksissa Nappula Tilisen ja Suomalaisen Kirjakaupan suhdetta rakennetaan kuitenkin myös tavoin, jotka kuvaavat muuta kuin asiakkuussuhdetta. Sanoin ja kuvin luodaan mielikuva suomalaisuudesta, joka on linjassa Suomalaisen Kirjakaupan ja Ylioppilaslehden aatteellisten näkemysten kanssa. Mainossarjakuvan tarkastelussa toistuvan pohdinnan kohteena on, keneltä ajatus ruutujen sisältöön on tullut: mainostajalta, julkaisijalta, yleisöltä vai tekijältä vaiko useammalta heistä.

Rakentamalla sarjakuvassa todellisuusilluusiota Nappula Tilinen pyritään esittämään todellisena henkilönä aikakaudelle tyypillisesti². Sarjakuva ja sen ulkopuoliset tekstit raportoivat hahmon elämästä. Kuvien taustojen piirtäminen realistisemmin korostaa lukijan samaistumista sarjakuvahahmoon.³ Samastumisen kohde on Helsingin keisarillisia symboleja ja kaksikielistä yliopistoa vieraana pitävä Nappula Tilinen. Pilakuvamainen ilmaisu on yksinkertaistamisen avulla tapahtumaa vahvistamista.⁴ Helsingin ulkopuolelta saapuneen suomenkielisen ylioppilaan mielikuvan vahvistaminen piirrosten avulla teki nykyhetkessä elävästä hahmosta samastuttavan osan aitosuomalaista identiteettiprojektia.

Pullan piirtämä mainossarjakuva ei vastannut aikansa suomalaisen mainosilmaisun konventioita. Sarjakuvan tekstit täydentävät, voimistavat ja selventävät piirrosten viestejä tai

1 McCloud, Scott. *Sarjakuva – näkymätön taide*. Suomentanut Jukka Heiskanen. Helsinki: The Good Fellows KY 1994, 47.

2 Romu, Leena. ”Sarjakuvan metafaktiivisuus 1920- ja 1930-lukujen Suomessa – tapaus Junnu”. *Avain* 3:20 (2023), 4–25.

3 McCloud 1994, 42–44.

4 Mc Cloud 1994, 30.

piirroshahmon katseen kohdetta. Tunne pääsääntöisesti välittyy kuvin. Tekstit eivät ensisijaisesti selitä kuvia, vaan tekstit voivat olla riippuvaisia kuvista. Tämän riippuvuussuhteen takia sarjakuvien piirtäminen mainoksina poikkeaa ajalle tyypillisestä työtavasta, jossa ilmoitusteksti on kirjoitettu ensin ja kuvituksen aihe nostettu tekstistä.

Kenties lähimmäksi sarjakuvan ilmaisukeinojen tunnistamiseksi mainonnassa pääsee suomalaisten aikalaisten näkemyksistä Carolus Lindbergin näkemys kuvataiteen merkityksestä mainonnalle. Mainoskuvan taiteellisen asun on oltava täysipainoinen ilman, että mainoksen ohjaava ja huomiota herättävä vaikutus heikkenee. Kuvan on kerrottava välittömällä ja mukaansatempaavalla tavalla mainostetusta aatteesta, käsitteestä tai tuotteesta. Kuvan tehtävä on herättää huomio ja synnyttää katsojassa mainoksen kannalta edullisia ajatuksia. Tekstille kuitenkin jää selostava tehtävä.⁵

Ristiriita aikakauden mainos- ja sarjakuvailmaisun välillä syntyykin osin siitä, että sarjakuvassa korostuu kuvien selostava eli kertova tehtävä. Suomalaisen Kirjakaupan tuotetta mainostavassa, Ylioppilaslehden julkaisemassa ja Armas J. Pullan piirtämässä mainossarjakuvassa häilyy mainosilmaisun ja sarjakuvan raja kuvin ja sanoin.

Ahto Harmo (arkistonhoitaja ja kokoelma-amanuenssi, Helsingin yliopiston ylioppilaskunta / Aalto-yliopiston ylioppilaskunta ja Opiskelijakulttuurimuseo) on opiskelijahistoriaan erikoistunut kulttuuriperintöalan asiantuntija. Hän on työskennellyt Aalto-yliopiston ylioppilaskunnan ja Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan arkistoissa sekä esine- ja taidekokoelmien parissa ammatillisesti vuodesta 2020. Opiskelijahistoriaan Harmo on perehtynyt aktiivisesti yli kymmenen vuotta ja kirjoittanut aihepiiriin liittyen muun muassa useita vertaisarvioimattomia tieteellisiä artikkeleita ja selvityksiä. Suomalaisen mainonnan historiaan liittyen hän on kirjoittanut yhden vertaisarvioimattoman artikkelin. Tarjottuun esitelmäehdotuksen tutkimuskohteeseen liittyen Harmo on pitänyt aiemmin toisesta näkökulmasta tieteellisen esitelmän Kirjallisuudentutkimuksen päivillä suomalaisen sarjakuvan historiaa käsitelleessä työryhmässä vuonna 2024.

Mirja Nieminen

Lukijuus alkaa kuvakirjoista?

Alle kouluikäisten lasten ensimmäisiä lukemisen kohteita ovat kuvakirjat. Kuvien tehtävä kuvakirjassa on mielletty usein lasten viihdyttäjäksi heidän kuunnellessaan aikuisen ääneen lukemaa tekstiä. Kuvien merkitys on myös usein nähty siinä, että ne auttavat lasta ymmärtämään sanallisesti ilmaistua sekä tukevan näin kielen oppimista. Helposti ajattelempa, että lasten ymmärtävät kuvia intuitiivisesti, mutta emme silti kutsu tätä taitoa lukutaidoksi.

⁵ Lindberg, Carolus. "Graafillinen taide mainonnan palveluksessa". Teoksessa *Mainonnan käsikirja : Mainoskursseilla keväällä 1928 pidetyt esitelmät ja mainonta-alan ammattihakemisto*, toimittanut Suomen Ilmoituskeskus Oy, 49–51. Helsinki: Suomen Messut Osuuskunta 1928, 50.

Historiallisesta näkökulmasta lasten tarkasteleminen lukijoina on verrattain uusi ilmiö. Aikaisemmin lukutaito oli nimenomaan sisälukutaitoa. Nykyään laajan tekstikäsitteilyn myötä käsitys lukutaidosta on laajentunut kattamaan useita erilaisia taitoja.

Tässä esitelmässä tarkastelen sitä, miten lapset lukevat kuvakirjan kuvia ja millaisia lukemiseen liittyviä taitoja alle kouluikäisten lasten voi sen perusteella katsoa omaavan. Esitelmäni perustuu juuri julkaistuun väitöskirjaani *Lapset lukevat kuvakirjaa – Lasten keskeiset huomionkohteet teoksista Pekka Vuoren Kadonneet alushameet ja Anne Peltolan Pom Pom* (2026), jossa tutkin 2–6-vuotiaiden lasten kuvakirjavastaanottoa.

Kuvan lukemisella tarkoitetaan kuvallisten keinojen avulla luotujen merkitysten tulkintaa kuvasta. Merkityksiä rakennetaan kuvaan värin, viivan, muotojen sekä perspektiivin avulla. Koska kuvakirja on taidemuoto, jossa esteettiset piirteet ovat osa esitetyn merkitystä, lukemisen kohteena voidaan katsoa olevan myös kuvan estetiikka. Kuvakirjakuvan lukeminen eroaa esimerkiksi taidekuvan lukemisesta siinä, että kuvakirjassa kuvat eivät ole itsenäisiä vaan osana kuvien sarjaa. Olennaista on myös kuvan yhteys sanaan, sillä kuvakirjassa merkityksiä ei rakenneta vain kuvin tai sanoin, vaan molempien ilmaisukeinojen avulla. Tämä yhteys sanaan on merkittävä myös lukutaidon näkökulmasta.

Esitelmässäni havainnollistan aineistoesimerkkieni avulla sitä, miten lapset kuvaa lukevat sekä niitä tulkintoja, joita he kohdeteosten kuvista tekevät. Osoitan esimerkkien avulla miten taitavia kuvan tulkitsijoita lapset ovat ja miten kuvan lukeminen sekä kuvan yhteys sanaan rakentavat lapsen lukijuutta jo alle kouluikässä.

Lähteitä:

- Arizpe, Noble & Styles 2023: *Children reading Pictures. New Contexts and Approaches to Picturebooks*. London & New York: Routledge.
- Čigarská 2025: Examining the effect of a picturebook reading intervention on younger school age children with different reading skills and vividness of visual imagery. *Journal of Pedagogical Research*, 9(5), 58-83.
- Painter, Martin & Unsworth 2014: *Reading Visual Narratives. Image Analysis of Children's Picture Books*. Sheffield and Bristol: Equinox Publishing Ltd.
- Pantaleo 2024: Young children, wordless picturebooks, and inferencing. *Australian Journal of Language and Literacy* 47:1, 125-142.
- Nieminen 2026: *Lapset lukevat kuvakirjaa – Lasten keskeiset huomionkohteet teoksista Pekka Vuoren Kadonneet alushameet ja Anne Peltolan Pom Pom*. Tampereen yliopisto.
- Serafini 2014: *Reading the visual: An introduction to teaching multimodal literacy*. New York, NY: Teachers College Press.
- Sipe 2002: Talking back and taking over: Young children's expressive engagement during storybook read-alouds. *The Reading Teacher* 55:5, 476-483.

Mirja Nieminen työskentelee Tampereen yliopiston kasvatustieteen yksikössä Suomen Akatemian Growing into Literature -hankkeessa projektitutkijana. Niemisen syyskuussa tarkastetussa kirjallisuustieteen väitöskirjassa *Lapset lukevat kuvakirjaa – Lasten keskeiset huomionkohteet teoksista Pekka Vuoren Kadonneet alushameet ja Anne Peltolan Pom Pom* hän tarkasteli lasten kuvakirjavastaanottoa. Nieminen yhdistää tutkimuksessaan lasten vastaanoton ja kirjalähtöisten kuvakirjatutkimusten teorioita tavoitteenaan kirjalähtöisen kuvakirjateorian kehittäminen.

Työn, aatteen ja taistelun kuvia amerikansuomalaisissa sosialistisissa kausijulkaisuissa 1910–1925

Tarkastelen esitelmässäni Yhdysvalloissa julkaistujen suomenkielisten sosialististen kausijulkaisujen kansikuvia. Kausijulkaisut ovat luettavissa Kansalliskirjaston digitoiduissa kokoelmissa. Esitelmäni liittyy Koneen säätiön rahoittamaan hankkeeseen ”Kuvitellut kotimaat. Pohjois-Amerikan suomalainen lehdistö 1876–1923 ja yllirajaisen kulttuurin digitaalinen tutkimus.” (PI Hannu Salmi, Turun yliopisto).

Amerikansuomalaisen työväenliikkeen toiminta virisi 1900-luvun alkuvuosina liittyen Yhdysvaltojen poliittiseen kehitykseen. Amerikan Suomalainen Sosialistijärjestö perustettiin 1904 ja se liittyi Amerikan Sosialistipuolueeseen. Monet suomalaiset kannattivat kuitenkin anarkosyndikalistista Industrial Workers of the World (IWW)-liikettä, joka perustettiin 1905. Tämä johti amerikansuomalaisen työväenliikkeen hajaannukseen 1914–1915. Amerikan Suomalainen Sosialistijärjestö erosi Sosialistipuolueesta 1920, ja monet sen jäsenistä liittyivät kommunistiseen puolueeseen.

Työväenliikkeen fraktioilla oli omat sanomalehtensä ja lisäksi kirjallis-poliittisia kausijulkaisuja, jotka ilmestyivät kuukausittain tai kerran vuodessa. Sanomalehtien kuvitus oli etenkin alkuvuosikymmeninä niukkaa. Kausijulkaisuista haluttiin kuitenkin myös kuvituksen avulla tehdä lukijoita houkuttelevia. Ne muistuttivat sisällöltään ja laajuudeltaan enemmänkin kirjoja kuin sanomalehtiä.

Amerikan Suomalainen Sosialistijärjestö julkaisi *Säkeniä* (1907–1921)- ja *Nyky aika* (1921–1937)-nimisiä kirjallis-poliittisia kuukausilehtiä, jotka painettiin sanomalehti *Raivaajan* kirjapainossa Fitchburgissa Massachusettsissa.

IWW:n suomenkielinen kirjallinen kuukausilehti oli *Tie vapauteen* (1919–1937), joka ilmestyi ensin New Yorkissa, sitten Chicagossa ja vuodesta 1929 Duluthissa. Duluthissa toimiva Workers' Socialist Publishing Company julkaisi myös kevätjulkaisua *Punainen soihtu* (1916–1941).

Tarkastelen vuosina 1910–1925 ilmestyneiden kausijulkaisujen kansikuvia kiinnittäen huomiota niiden kuvakieleen ja aiheisiin. Kuvalähteet ja visuaalinen ulkoasu vaihtelivat paljon: kansikuvina julkaistiin kopioita tai valokuvia tunnetuista taideteoksista (maalaukset, veistokset) mutta myös omaperäisiä piirroksia ja grafiikkatöitä. 1920-luvulle tultaessa värilliset kansikuvat yleistyivät. Yksi kansikuvien taiteilijoista oli pilapiirtäjä Kaarlo Suvanto (1887–1972).

Kiinnitän tarkastelussani huomiota kansikuvissa esiintyvien henkilöhahmojen sukupuoleen ja toimijuuteen. Miten työtä, köyhyyttä ja luokkataistelua kuvataan kansikuvissa? Millaisia kulttuurisia viittauksia niissä voi havaita? Miten julkaisijajärjestöjen ideologiset erot näkyvät kansikuvissa?

Kirsti Salmi-Niklander on folkloristiikan dosentti ja yliopistonlehtori emerita Helsingin yliopistossa. Hänen tutkimuksensa liittyvät suullisen ja kirjallisen kulttuurin vuorovaikutukseen Suomessa ja Pohjois-Amerikan suomalaisyhteisöissä.

Anna Vuorinne, Leena Romu ja Ralf Kauranen

Missä on *Cosmos Man*? Sarjakuvahistorialliset aineistot Suomessa

Suomalaisesta sarjakuvasta ja sen historiasta on tehty vain vähän tieteellistä tutkimusta. Alan harrastajat ovat kuitenkin tehneet tärkeää pioneerityötä koostaessaan tietoa sarjakuvahistoriasta. Esitelmässä kysytään, miten ja mistä suomalaisesta sarjakuvahistoriasta kiinnostunut tutkija tai opiskelija löytää aineistonsa. Millaiset muistiorganisaatiot ja aineistot ovat relevantteja sarjakuvahistoriallisen tutkimuksen kannalta? Omaan tutkimus- ja opetustyöhömmme perustuen rakennamme tilannekuvaa siitä, minkälaisia haasteita ja mahdollisuuksia sarjakuvahistoriallinen tutkimus Suomessa sisältää sekä pyrimme luomaan parempia edellytyksiä tulevalle tutkimustyölle. Oma viimeaikainen tutkimuksemme on keskittynyt kartoittamaan erityisesti suomalaisen sarjakuvahistorian marginaaleja (sarjakuvantekijänaisia, ruotsinkielistä sarjakuvaa ja sateenkaarisarjakuvaa), mutta esittämämme kysymykset ja huomiot koskevat tilannetta laajemminkin.

Sarjakuvaa julkaistaan nykyisin runsaasti kirjamuodossa, mutta historiallisesti keskeisin julkaisukanava on ollut lehdistö. Vaikka Suomessa on kartoitettu sarjakuvajulkaisujen historiaa jo 1960-luvulta lähtien, on tieto suurelta osin puutteellista ja hajanaista johtuen aineiston laajuudesta. Sarjakuva on ollut olennainen mutta arkipäiväinen osa niin laajan levikin sanomalehdistöä kuin pienemmän piirin järjestölehtiä omakustannejulkaisuista puhumattakaan. Toisaalta sarjakuvakulttuuri ei ole pelkästään julkaisuja: se on myös sarjakuvien piirtämistä pöytälaatikkoon, sarjakuvatapahtumissa käymistä, fanikulttuuria ja niin edelleen.

Johtuen sarjakuvan kulttuurihistoriallisesti heikosta arvostuksesta sarjakuvia tai niiden tuotantoon, levitykseen ja kulutukseen liittyviä aineistoja ei myöskään ole tavattu kerätä talteen. Tekijöille sarjakuva on ollut usein muun työn ohessa tehtävää käyttöaitetta, lukijoille käytössä kulutettavaa hetken huvia. Myöskään sarjakuvia julkaisseet tahot kuten lehtitalot eivät välttämättä ole säilöneet alkuperäisiä piirrettyjä sivuja, vaan ne on usein tuhottu painotyön jälkeen.

Jaamme sarjakuvahistorian kirjoituksessa käytettävät aineistot erilaisiin aineistotyyppeihin: julkaistujen sarjakuvien ja originaalitaiteen lisäksi sarjakuvakulttuuria valottavat erilaiset, oheisaineistot, kuten tekijöiden kuvaukset työstään (esim. tekijöiden päiväkirjat, kirjeenvaihto), julkaisijoiden tuottamat asiakirjat (esim. talouteen ja palkkioihin liittyen), lukijoiden jättämät merkit sarjakuvaharrastuksesta (esim. päiväkirjoissa, perhevalokuva-albumeissa) sekä muiden, sarjakuvasta kiinnostuneiden instituutioiden ja toimijoiden (seurat, lehdet, kilpailut, galleriat jne.) dokumentit.

Vuonna 1973 julkaistu sarjakuva *Cosmos Man* on yksi esimerkki suomalaisen sarjakuvan selvittämättömästä historiasta. Mysteeni ry:n yhden markan hintaan myymä julkaisu on jäänyt

sarjakuvahistoriaan vain toisen käden mainintoina. Lehteä ei käsittääksemme löydy mistään kirjastosta eikä sen tekijästä Tut-Ankh-Amonista ole tietoa. Julkaisu voisi kuitenkin olla tärkeä osa suomalaisen sateenkaarisarjakuvan historiaa – luulemme.

Anna Vuorinne, Leena Romu ja **Ralf Kauranen** ovat sarjakuvatutkijoita Turun yliopistossa. Vuorinne ja Romu työskentelevät hankkeessa Moninaisuus suomalaisessa sarjakuvahistoriassa: vähemmistöt ja itserepresentaatio ja Kauranen hankkeessa Ei metsää puilta. Metsän muuttuvat merkitykset suomalaisen metsätalouden murrosajan kaunokirjallisuudessa.